تا کوێر ببینێ

o

نووسینی عبدالله کاخار
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە
فاضل شەوڕۆ

o

کاتێ (لە سەردانی)ئەحمەد پاڵەوان هات . جەلادەکە ، کە کورتەبنەیەکی ورگن بوو ، سەروسەکوتی سیمای مەرگی لێدەباری ، بە هەموو هێزێکیەوە چەنگی لە شانی بەندەکەوە گیرکردو بۆ دواوەی ڕاکێشا ئازاری لێدان و ئەشکەنجەی سێ شەوو سێ ڕۆژە هێندە بێهێزو کەنەفتی کرد بوو ، یەکسەر بەسەر دەستە بەستراوەکانی دا کەوتە سەر زەوی . سێ شەوو سێ ڕۆژ بوو ئەم باڵانەی سەمەندکرا بوون سڕ ببوون ، بۆیە زۆر هەستی بە ژان و ئازار نەدەکردو هەر چۆنێ بوو تینێکی دایە بەر خۆیی‌و هەستایەوە سەرپێ ، کەمێکیش باڵەکانی جولاندەوە بە هیوای ئەوەی کە هەست بکات ئێسقانەکانی نەشکاون . کە لەمەیش دڵنیا بوو هەستی خۆشی‌یەکی نەزانراو ڕژایە دڵیەوە هەرچەندە چاك دەیزانی هێندەی نەماوە شمشێرەکان لەسەر ملی بەرز بکرێنەوە تا بە یەکجاری سەری لە لەشا جیا بکەنەوە .

فەرماندەی کۆمەڵەی دژە شۆڕش ، کە ئێسك گرانێکی یەکچاو بوو ، لەسەر دۆشەکێکی گوڵدار لە هەیوانی خانوێك دا پاڵی لێدا بۆوەو یەکێ لە پیاوەکانی خەریکی شێلانی قاچەکانی بوو . لەلای ڕاستیشەوە ، حەکیمێکی (هیندی) دانیشتبوو ، خاوەن حەوشەکەیش لە پشت سەریەوە دەستەوەستان ڕاوەستا بوو لە ناکاو ، فەرماندەکە شیراندی :

«ئـەی کلۆلی خەمبـار ، ئەوە کاتی تۆیش هات ، دەی ناوی هاوڕێکانت بڵێ .»

خاوەن حەوشەکە ، کە وەك ئەم سەگە ترسنۆکانە بوو ، کە هەر دەوێـرن لە پشت خاوەنـەکـانیـانەوە بوەڕن ، کەوتە هەڕەشـەو پەنچە ڕاوەشاندن . حەکیمی زاناش ، بە هێمنی‌و ویقارەوە کەوتە دووان بۆ فریوودانی بەندەی هەژارو داماوەوە .

هەمـوو شتێ تەیـار کرابـوو . ئەحمـەد نکـوڵیی لە تاوانەکەیەوە نەکرد بوو . فەرمانی لەسەردانی دەرچوو بوو ، چونکە کوشتنی ئیسحاقەفەندی ، دەستی ڕاستی فەرماندەی بڕیـەوە . دوور نەبوو ئیسحاقەفەندی هەر بە دەردەی خۆی بمردایە ، بەڵام ئەحمەد پاڵەوان چاوەڕوانی ئیزراعیلی نەکرد ، هەر خۆی زوو بە تەورێك لاری کردەوە .

لە (ئـەکار) دا لە بەیەکچوونێکا لەگەڵ شۆڕشگێڕەکانا ، ئیسحاقەفەندی گوللەیەکی بەردەکەوێ ، فەرماندە دەی خاتە سەر زینی ئەسپەکەی خۆیەوە ، بەڵام غاری ئەسپ و هەورازو نشێوی ڕێگا زۆر شپرزەی دەکەن و خوێنکی‌زۆری لەبەر دەڕوا ، شەو بەو گونـدەدا تێـدەپـەڕن کە ئەحمـەدی تیـا دەبێ ، ئیسحـاقـەفـەنـدیش زۆر دەپاڕێتەوە کە لە ماڵی خانەخوێێکا بەجێی بهێڵن . بەڵام کێ ئەم نەیارانە دەحەوێنێتەوە ؟ بڕیـاریـان دا کە لە ماڵی هەژارێکـا بیشـارنەوە ، چونکە لەو باوەڕەدا بوون کە ئەرمـەنـە سوورەکـان ـ کە بە خوێنی ئەم چەتانە تینوو بوون ـ هەرگیز گومان لەم جۆرە ماڵانە ناکەن . ماڵەکەی ئەحمەد ژوورێکی ساردو سڕ بوو و ئەحمەدیش بە هیچ کلۆجێ بەربەرەکانێی نەکرد ، بەڵام هەر ئەو شەوە بە تەورێکی تیژ تیژ کۆتایی بە ژیانی ئەم چەتەیە هێنا .

. ئەوە بوو تاوانی ئەحمەد پاڵەوان . دوای سێ و پێنج شەو ئەحمەد دەسگیرکراو بۆ ئەم حەوشەیە رایان پێچا .

فەرماندەو پیاوەکانی چاوەڕوانی بیستنی دوا قسەی ئەم حەزرەت لێکراوە بوون . ئەحمەدیش کە وەکو هەڵۆ چاوەکانی بڕیبوونە ناو چاوی فەرماندەوەو قسەکانی خۆی دەکێشان ، وتی :

گەورەم ... لەبەر هەمان هۆوە کە هانی دام ئیسحاقەفەندی بکوژم ، ئێستێکە ، جەنابتان وا من دەکوژن ، تەنیا یەك جیاوازیی هەیە : من زۆر حەز دەکەم پێش مردنم کارێکی چاکە بکەم . نەك بۆ رازی کردنی دڵی ئێوەوە ، بەڵکو بۆ خاتری خودا . هەر دوو چاوی من ساغن ، ئەگەر بیان بەخشم ، دەتوانم بە رێگایەك ، چاوە کوێرەکەی جەنابتان چاك بکەمەوە . هیچ کارێکشم لەمە باشترو مەزنتر بە خەیاڵدا نایەت .»

فەرماندە وای بۆ چوو کە ئەحمەد گاڵتەی پێ دەکات ، کەوتە جنێودان و تف و نەعلەت کردنیوە ، هەر چەندە چاك دەشیزانی کە هیچ سزایەك نیە قورستر بێ لەو سزایەی کە بڕیاری لەسەر داوە . بەڵام ئەحمەد جنێودانەکەی پێبڕی . ڕووی کردە حەکیم و بەهێمنیەوە وتی :

«من دەتوانم چاوە کوێرەکەی گەورەکەت چاك بکەمەوە : سا گەر بەراستی تۆ حەکیم بێت ، ئەوا لێم تێدەگەی ، خۆ گەر مرۆڤێکی مشەخۆرو چاوچنۆکیش بیت و هەر بۆ سك تێر کردن بەدوای فەرماندەت کەوتبیت ، ئەوە بە شتێم تێدەگەی .»

حەکیم بە شلەژاوییەوە تەماشایەکی فەرماندەی کردو سەری نایە بن گوێیەوەو هێندێ شتی پێوت . هەموویان ڕوویان بۆ لای ئەحمەد وەرچەرخاندو گوێگری قسەکانی بوون. ئەحمەد وتی : «حەکیمی زانا ، دەبا فەرماندە چاوە ساغەکەی دابخاو تۆیش پەنچەی گەورەتی بخەرە سەرو بیگوشە .»

دیسانەوە فەرماندە کەوتە شیراندن و جنێودان . بەڵام حەکیم لە دڵەوە ئەم کارەی پێناخۆش بوو ، چونکە ئەو ئامادە بوو گەر فەرماندە ئەم کارە قبوڵ نەکات هەر دوو چاوی خۆی ببەخشێ تەنیا بۆ ئەوەی لەم نهێنیە سەرسوڕهێنەرە تێبگات و ئەم هونەرە فێر بێت . بۆیە ئەمجارەیش شتێکی لەبن گوێی فەرماندیدا چرپاندو فەرماندەیش داوای کرد بە قسەی ئەحمەد بکات .

حەکیم پەنجەی خستە سەر چاوی فەرماندەو ئەحمەد وتی «گەورەم ! چی دەبینی ؟»   «هیچ .»

«حەکیمی زانا ، تۆ هێندێ زۆرتر پەنجەت داگرە . تۆیش ، گەورەم ، وا توند چاوت دامەخەو گلێنەکەت بێنە خوارەوە ..... باشە ، ئێستا ، تۆپێ ئاگر نابینیت !؟
«با دەیبینم !»

حەکیم هەمان تاقیکردنەوەی لەسەر چاوی خۆییەوە کرد ، دوایی پیاوەکانی تریش کەوتنە چاو داخستن و گوشین . بوو بە غەڵبە غەڵب ... بەڵێ دەیبینم ... منیش دەیبینم ... کورینە ، ڕاست دەکات ...!»

ئەحمەد وتی : «ئەوە مانای ئەوەیە کە چاوت چارەسەر دەکرێ ! فەرماندە داوای کرد لەسەر کارەکەیدا بەردەوام بێت .

ئەحمەد داوای دوو هێلکەو دوو دەنکە خورماو نیو ربە ڕەشکەی نان و پێنج خونچە گوڵی وشك و کەوچکێك هەنگوینی کرد . خاوەن حەوشەکە هەر بە پەلە ئەو شتانەی ئامادە کرد . ئەحمەد داوای کرد کە هەموویان بخەنە ناو مەنجەڵێکی ئاسنجاوەوەو لەگەنە ئاوێکی تێبکەن و بیکوڵێنن .

ئەمەشیان کرد .

ئەحمەد داوای کرد مۆمێك لەسەر دیواری لای چاوە کوێرەکەی فەرماندەوە دابنێن .

حەکیم بە تاسەوە پرسی :

«تۆ قەت کوێرت چاك کردوتەوە ؟»

«خۆم نا ، بەڵام ماموستاکەم کە پیرەمێردێکی هەشتاو سێ ساڵە بوو ، جارێ چاوی کوێرێکی چاککردەوە ، بەڵام هەر دوو چاوی خۆی کوێر بوون و دوای پانزە ساڵیش کۆچی دوایی کرد . لەکاتی خۆشیا ناوی ئەم ماموستایەت پێدەڵێم .»

یەکێك بە کەوچکێکی دار خەریکی تێکدانی مەنجەڵەکە بوو . ئەحمەدیش چاوێکی بڕیبووە مەنجەڵەکەوە . دوایی داوای کرد کە بەردێکی بۆ بهێنن کە قەت ئاوی پێنەکەوتبێ .

لە جیاتی بەردێ بارێکیان بۆ هێنا ، هەر پیاوەی لچکێکی چۆغەکەی لە گاشە بەرد پڕ کردبوو . بەڵام ئەحمەد ڕای لە هیچیانا نەبوو . کۆمەڵێکی تریشیان بۆ هێنا ، یەکێکیان کە پێنج شەش ربە دەبوو بە چاو هەڵی بژاردو داوای کرد لایەکی بەردەکە بتاشن تاوەکو نووکی گاسنی لێ دێ ، سا داوای کرد لە

حەکیم کە. بە گیراوەی ناو مەنجەڵەکەوە هێدی هێدی تەری بکات . هەموو داواکانی ئەحمەد بێ سێ و دوو جێبەجێ دەکران

بەڵام لە بەر ئەوەی کارەکەی هێندە تەمو مژاویی و سەرسوورهێنەر بوو ، فەرماندە ئارامی لێ هەڵگیراو ووتی : «دەستەکانی بکەنەوە .»

لە هەموو لایەك شمشێری هەڵکێشراو بەرزکرایەوە ، دەستی ئەحمەدیان کردەوەو سا خۆی کەوتە جێبەجێ کردنی کارەکەوە .

دوای ماوەیەك بەردەکەی بە پارچە پەرۆیەك ووشك کردەوە . سا ووتی :

«ئێستا ، نیو دەفر خوێنی مرۆڤم گەرەکە .»

دوای نەختێ بیرکردنەوە ووتی :

«بەڵام مرۆڤێ ئامادەبێ هەر دوو چاوی خۆی لەدەست بدا ، بۆ دەبێ بەخیلی بە خوێنی خۆی بکات ؟ گەورەم ، فەرمان بدە ، با پەنجەیەکی من قووت بکەن .»

حەکیم دیسان سەری خستە بن گوێی فەرماندەوە ، خاوەن حەوشەکە بە حەپەساوییەوە تەماشای ئەحمەدی دەکرد ، جەلادەکە دەستی بە دەمی شمشێرەکەی دادەهێنا، تا بزانێ موو دەکات یان نا .

ئەحمەد پەنجەی بچووکی خستە سەر کۆلکە دارێکەوەو چاوی نووقاند . شمشێرێك وەك قەمچی ووژەی هات و کە چاوی کردەوە پەنجەکەی وەك کلکی مار لەسەر زەوی هەڵدەبەزیەوە . دەفرەکەی ناو دەستی تا نیوەی پڕ بوو لە خوێن ، ئەوسا دژاندیە سەر گیراوەی ناو مەنجەڵەکەوە . حەکیمیش تۆزێکی وەك خۆڵەمێشی بەپەنجەبراوەکەدا کرد تا خوێنەکەی وێستایەوە .

ئەحمەد داوای کرد لەلای فەرماندەوە باوەشە دارێك دابنێن و ئاگری تێبەردەن . مۆمەکەی سەر دیوارەکەش دابگیرسێنن . چرە دوکەڵ لە ئاگرەکەوە بەرز دەبۆوەو شەماڵیش یاریی بە گڕی مۆمەکەوە دەکرد . هەر کە ئەحمەدیش دەجولایەوە ، هەرچی شمشێرو لوولەی تفەنگ هەبوون لە گەڵیادا دەجولانەوە .

ئەحمەد ووتی :

«گەورەم ! بینیت چۆن پەنجەیەکی خۆمم بەخشییەوە ، ئێستایش دەی بینی چۆن هەر دوو چاوەکانم لە دەست دەدەم. بەڵام داوایەکم هەیە ..... .»

- «ئا ... دەتەوێ لە سەرت نەدەم ؟»

- «گەورەم ! بەندەیەك ئامادەبێ چاوەکانی خۆی کوێر بکات ، ژیان و مانی بۆچییە ؟ بەڵام من زۆر دەترسم . هەر کە چاوەکەت چاك بۆوە ، پەشیمان ببیتەوەو لێم خۆش بیت !»

- «من قسەی خۆم کردووە .»

- «بەڵام ترسم لە سۆزو مرۆڤایەتیت هەیە ، گەورەم .»

- «هیچ ترست نەبێ .»

- «بەخوا هەر دەترسم ! دەترسم ئەم چاکەیە ، کارە خراپەکەم بسڕێتەوە ، بۆیە ..... .»

- «باشە ، داواکەت چییە ؟»

- «داواکەم ، توورەیی تۆیە . دەمەوێ وات توڕەبکەم کەر دوای چاککردنەوەی چاوت ، سەدساڵیش تەمەنت پێ ببەخشم . قەت لە قسەی خۆتا پەشیمان نەبێتەوەو لێم خۆش نەبێت

فەرماندە خەندەیەکی دزێوی هاتە سەر لێوو ووتی «دەبلێ قسەکەت چییە .»

ئەحمەد رووی لە فەرماندە وەرچەرخاندو چاوی بڕیە ئەو پیاوە پووتانەی لوولەی تفەنگەکانیان لەسەر ملی راگرتبوو ووتی

«ئەی چاو نەترسینە ! هیچ بەلاتانەوە سەیر نەبێ کە چۆن پەنچەیەکی خۆمم بۆ خاتری چاوی دوژمنێکم بەخشییەوە.

بەڵکو سەیرتان بە خۆتان بێت ، چۆن ژن و منداڵ و خوشك و برای خۆتان خستۆتە بەردەستی دوژمن و ماڵ وێرانیی و کوێرەوەریتان بۆ سەر گوندەکانی خۆتانا هێناوە. کە پەنچە دەخەنە سەر پەلاپیتکەی تفەنگەکانتانەوە ، ئاخر کێ دەکوژن ؟ گەر بەشێتم دەزانن ، ئەوا هەمووومان هەر شێتین ، بەڵام شێتیی من لەگەڵ هی ئێوەدا جیاوازە ، من دەزانم چی دەکەم، بەڵام ئێوە نازانن ، قەیدی ناکات ، با گۆشتەکەم پارە پارە بکەن، با ئێسقانەکانیشم ووردو خاش بکەن ، من دەمەوێ چاوتان بکەمەوە ، دەمەوێ پێش ئەوەی بمرم ، لە راستیی تێبگەن . با من لە ئێوە بپرسم : کێ لە ئێوە قازانج دەکات کە بەم چەکانەی ناو دەستانەوە ئەم کێوو دۆڵانە دەپشکنن ؟ کێ سوودی پێدەگات کە براکانی خۆتان دەخەنە ئازارو ئەشکەنجەوە ؟ کێ

... دەکـات کە ئێـوەی جوتیـاری کارزان و ئیشکـەر ...ەکانتان جێ‌دێڵن و دەچنە ڕیزی چەتەکانەوە ؟»

فەرماندە بە هەموو هێزیەوە کەوتە جنێودان و هەڕەشە ... بەڵام دەنگی زوڵاڵی ئەحمەد هەموو دەنگەکانی خنکاند :

«من چاك دەزانم ئەم ورگ زل و سەر گەورانـە هەموو ... دەست دەدەن بە لەناوچوونی ئەم چەتانە ، بەڵام پێم ... ئێوە چیتان هەیە لێی بترسێن و ئاخی بۆ هەڵ کێشن ؟»

... و شمشێرەکان زۆرتر لە ئەحمەد نزیك بوونەوە فەرماندە ... هەستایە سەر پێ ، تا جنێوەکانی کاریگەرتر بن .

ئەحمەدیش زۆر بە هێمنیەوە ووتی :

... گەورەم ، ئەمانە تەنیا قسەن ، تۆ بۆ وا پێیان پەست و ... بوویت ؟»

فەرماندە شێراندی :

«نا ... من داوەرمانی ئەم سەگەم ناوێ ، هەر ئێستا ... دەرموە .» بەڵام خێرا حەکیم سەری خستە بن گوێیەوەو ...ێکی تریش دڵی فەرماندەی نەرم کردەوەو داوای لێ کرد کە ...حمەد تاقی‌کردنەوەکەی جێ‌بەجێ بکات .

...حمەد ووتی :

«دەبێ ئێستـا فەرمـانـدە سەر بەســەر ئاگـری ئەم ...ارە دابگرێ و حەکیمیش بەردەکە بە دەستیەوە بگرێ .»

فەرمـانـدە سەری خۆی شۆڕکردەوە ، بەڵام دوکەڵەکە ... و سەغڵەتی کرد . خاوەن حەوشەکە ووتی :

...گەورەم ، ئاخر ئەمە چاوت ئازار دەدا .»

...ەرماندە ووتی «چی چاوی کوێر ئازار دەدا ؟»

...حمەد ووتی : «گەر دوکەڵەکە ئازارت دەدا ، با چاوە ساغەکەت ...ەستنەوە یان توونـد بینوقێنە .»

حەکیم ووتی : «نا ، هەر ئێستا بۆتی دەبەستمەوە .»

چاوی فەرمـانـدەیان بەستەوەو دیسان سەری بەسەر ...یکەڵی ئاگرەکەدا شۆڕکردەوە . بەڵام حەکیم نەی دەزانی چۆن ...ەردەکـەی ناو دەستی ڕابگـرێ . ئەحمـەد داوای لێکرد کە ...ەردەکـە بە ژێـر چاوە ساغـەکەیەوە ڕابگرێ و هێدی هێدی ...هێنێ‌و بیبات . بەڵام فەرماندە ئارامی لێ براو هاواری کرد :

«بەسە ! خێراکە ... بەردەکە بدە دەست خۆیەوە با زوو ئەنجامی بدات .»

حەکیم بەردەکەی دایە دەست ئەحمەدو ئەویش لە ژێر چاوی فەرماندەیدا ڕاگرت و ووتی : «هەرکە مۆمەکە کوژایەوە ئاگادارم بکەن .»

لەپێشـا وایـان زانی کە ئەو مۆمـە هیـچ ڕۆڵێکی لەم چارەســەریـەدا نیـیە . ئەحمەد کەوتە جموجوڵێکی سەیرەوە بەبای دەستەکانی ئاگری مۆمەکە کز دەبووو دەجوڵایەوە .

لە ناکاودا مۆمەکە کوژایەوەو هاواریان کرد : کوژایەوە ...!

ئەحمەدیش بەهەموو هێزی خۆیەوە نوکی تیژی بەردەکەی ناو دەستی چەقاندە ناو چاوە ساغەکەی فەرماندەوەو زیرەی لێ بڵند کرد . یەك دەستـەرێـژیان لە ئەحمەد کردو چەند گوللەیەکی بەرکەوت ! خوێن بە سینگیا هاتە خوارەوە . لە هەموو لایەکا بوو بە تەقەو فەرتەنە . چەند چەتەیەکیش بەگوللەی یەکتری کوژران و ئاگر لە خانوەکە بەرز بووە .

لەم کتێبە وەرگیراوە :

Soviet Literature

Moscow 11 - 1961

P.P 88 - 94.

عبدالله کاخار :

خۆشترین و جوانترین لایەنی ئەدەب و هونەر لەلای عبدالله کاخار ـ نووسەری بەناوبانگ و بەهرەداری (یزبیك) ـ کورتە چیرۆك بووە ، هەرچەندە چار چارە دەستیشی بۆ لای ڕۆمان درێژ کردوە . بەڵام لە ڕۆمانەکانیشیدا خوێنەر هەست دەکا ئەم نووسەرە لە نووسینی کورتە چیرۆکدا زۆر بە تواناو کارزانـە . هۆیـە کەشی ئەمـیـە کە عبدالله دەستی کرد بە نووسینی کورتـە چیرۆك لە ناوەنـدی بیستـەکـاندا ، ئەدەبی (ئـزبیـك) تازە دەهـات چاوهـەڵێنێ‌و پێ‌بگـرێ . وەك کوڕی ئاسنگەرێکی گەڕۆك لە ناوچەی (فیرگانا) هەستی کرد کە دەبێ یەکـێ ڕووداوەکـانـی سەردەمـی خۆی تۆمـار بکـات . لە چیرۆکەکانی دا ـ کە زۆر کورتن ـ نەك بە ووردی لایەنی ژیان و کەسەکانی نیشان داوە بەڵکو باسی هەموو ئەو خەڵکە دەکات کە لە گەڵیاندا ژیاوە بەگشتی لە یەکەم ڕۆمانی (سەراب) کە لە ساڵی (١٩٣٧) دا نووسی دەڵێ : «هیچ شتێك بەقەد ئەوە مرۆڤ بێ‌هێز ناکات کە هیچ هیوای بە دوا ڕۆژ نەبێت .»